

Warszawa, dnia 9 lutego 2011 r.

RPO-664511-VII-7020.8.4/11/KM

I n f o r m a c j a
o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw
Obywatelskich w Młodzieżowym Ośrodku Socjoterapii w Piasecznie
(wyciąg)

1. Wprowadzenie.

Działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 18 stycznia 2011 r., do Młodzieżowego Ośrodka Socjoterapii w Piasecznie, (zwanego dalej Ośrodkiem, placówką lub MOS) udali się przedstawiciele Rzecznika Praw Obywatelskich z Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji”:

Wykonując zadania Krajowego Mechanizmu Prewencji, przedstawiciele Rzecznika sprawdzili na miejscu sposób traktowania przebywających w nim wychowanek, dokonując oceny pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, nieludzkim lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

Przeprowadzone czynności polegały na:

- wysłuchaniu informacji o funkcjonowaniu Ośrodka oraz jego podstawowych problemach, przedstawionych przez Dyrektora Młodzieżowego Ośrodka Socjoterapii oraz Dyrektora Zespołu Szkół,
- oglądzie wszystkich pomieszczeń Ośrodka, w tym sprawdzeniu stanu wyposażenia pokoi dla wychowanek,
- przeprowadzeniu rozmów grupowych z wychowankami placówki,
- przeprowadzeniu, na podstawie kwestionariusza, rozmów w cztery oczy z 9 losowo wybranymi wychowankami Ośrodka,
- analizie sprawozdania z kontroli Państwowego Inspektora Sanitarnego, przeprowadzonej w dniu 14 stycznia oraz 18 listopada 2010 r.,

Pracownicy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich poinformowali Dyrektora Młodzieżowego Ośrodka Socjoterapii o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali jej uwag i wyjaśnień.

Po zakończeniu wizytacji analizie poddano Statut Młodzieżowego Ośrodka Socjoterapii „Dom Matki Dobrego Pasterza” w Piasecznie - pod kątem jego zgodności z obowiązującymi przepisami prawa. Zapoznano się również z Regulaminem Wychowanka MOS, procedurami postępowania pracowników Ośrodka w sytuacjach zagrożenia dzieci i młodzieży, regulaminem Samorządu Wychowanek MOS, wewnętrznymi regulaminami grup placówki, programem profilaktycznym oraz wychowawczym.

2. Charakterystyka Ośrodka.

Młodzieżowy Ośrodek Socjoterapii „Dom Matki Dobrego Pasterza” jest placówką resocjalizacyjno – terapeutyczną przeznaczoną dla dziewcząt ze specjalnymi trudnościami wychowawczymi i edukacyjnymi. Celem Ośrodka jest wspieranie rozwoju młodzieży, która wymaga specjalnej organizacji nauki, metod pracy i wychowania oraz specjalistycznej pomocy psychoedukacyjnej.

Organem prowadzącym placówkę jest Zgromadzenie Służebnic Matki Dobrego Pasterza, które sprawuje opiekę nad całością działalności MOS. Organem dotującym Ośrodek jest Starosta Powiatowy w Piasecznie, zaś nadzór pedagogiczny sprawuje Mazowiecki Kurator Oświaty. Ponadto, jako placówka katolicka, Ośrodek podlega nadzorowi biskupa właściwej diecezji w zakresie ustalonym przez prawo kanoniczne (Kan. 806 KPK). Mimo katolickiego charakteru placówki, jest ona dostępna dla młodzieży bez względu na wyznawaną religię.

W skład Młodzieżowego Ośrodka Socjoterapii wchodzi: Gimnazjum Specjalne, Zasadnicza Szkoła Zawodowa Specjalna, Liceum Profilowane Specjalne, Technikum Specjalne oraz internat. Internat zapewnia wychowankom opiekę w czasie wolnym od zajęć lekcyjnych oraz w czasie godzin nocnych, ponadto umożliwia udział w zajęciach specjalistycznych oraz pomoc w rozwiązywaniu trudnych sytuacji życiowych. Podstawową formą organizacyjną

pracy w internacie jest grupa wychowawcza, która liczy do 12 osób i opiekuje się nią 2 wychowawców. Internat przeznaczony jest dla 80 wychowanek. W dniu 18 stycznia 2010 r. w placówce obecnych było 76 dziewcząt. Ponadto, w ośrodku utworzono tzw. „grupy niestacjonarne” dla młodzieży dochodzącej z lokalnego środowiska. Liczba miejsc w grupach dochodzących wynosi 28.

Do Ośrodka przyjmowana jest młodzież w wieku od 13 do 18 lat na podstawie orzeczenia poradni psychologiczno – pedagogicznej lub na podstawie postanowienia sądu rodzinnego. Jeżeli nieletnia ukończy 18 lat przed zakończeniem roku szkolnego, sąd rodzinny może przedłużyć pobyt w MOS do czasu zakończenia roku szkolnego. Wychowanka może przybywać w placówce maksymalnie do osiągnięcia 24 lat.

Ośrodek prowadzi działalność w ciągu całego roku kalendarzowego. Młodzież przyjęta na podstawie orzeczenia poradni psychologiczno–pedagogicznej pozostaje pod częściową opieką Ośrodka i dni wolne od nauki spędza w domach rodzinnych. Natomiast wychowankowie przyjęci na podstawie postanowień sądu rodzinnego przebywają w placówce cały rok. Przepustek do domów rodzinnych udziela właściwy sąd w porozumieniu z Dyrektorem Ośrodka.

W MOS działa Samorząd Wychowanek, który może przedstawiać dyrektorowi oraz radzie pedagogicznej wnioski i opinie we wszystkich sprawach Ośrodka, a w szczególności dotyczących realizacji podstawowych praw wychowanek. Umożliwia to kształtowanie wśród podopiecznych poczucia samorządności i odpowiedzialności. Samorząd działa w porozumieniu z pracownikiem pedagogicznym, pełniącym funkcję jego opiekuna.

Placówka zapewnia również pomoc socjalną, odpowiednio do sytuacji wychowanek i ich rodzin, zatrudniając pracownika socjalnego.

3. Warunki bytowe

Sypialnie podopiecznych znajdują się na pierwszym i drugim piętrze budynku. Każda z przebywających w nich wychowanka posiada wystarczającą ilość miejsca, gwarantującą prawo do prywatności. Jest to istotne dla dobrego

samopoczucia dziewcząt i poszanowania ich indywidualności. Sypialnie wyposażone są w odpowiednią do liczby zakwaterowanych osób liczbę łóżek i szafek na rzeczy osobiste, a ponadto w półki, stoliki i krzesła. Ich stan nie budzi zastrzeżeń. Ściany udekorowano z myślą o przebywających w nich nieletnich – ciepła kolorystyka oraz liczne ozdoby stwarzają przyjemną atmosferę.

Na każde dwie sypialnie przypada sanitariat, wyposażony w prysznice, umywalki oraz toalety. Kabiny prysznicowe oraz wanny z zasłonami zapewniają wychowankom poczucie intymności podczas kąpieli.

Na korytarzu zorganizowano tzw. kąciki grupowe, w których znajduje się kino domowe, półki z książkami, fotele i sofy. Poza tym, w owym kąciку udostępniono wychowankom dystrybutor z wodą do picia.

Na II kondygnacji budynku znajdują się pomieszczenia grupy IV, V i VI. Ich rozkład oraz wyposażenie jest adekwatne do grupy I, II i III.

Świetlice do odrabiania lekcji znajdują się w pomieszczeniach na parterze budynku. Każda z grup posiada własną, udekorowaną według swoich potrzeb świetlicę. W każdej znajdują się stoliki, przy których dziewczęta odrabiają lekcje. Na tablicach ściennych wywieszono informacje dotyczące codziennej pracy grupy, jak np. godziny zajęć wyrównawczych.

Kuchnia przygotowuje pięć posiłków dziennie (śniadanie, drugie śniadanie, dwudaniowy obiad, podwieczorek i kolację). Wychowanki spożywają je w stołówce. Stołówka jest przestronna i czysta, z dużą liczbą stolików i krzeseł. W dniu wizytacji jedna z wychowanek wymagała żywienia dietetycznego.

Pomieszczenia kuchenne wyposażone są w niezbędny sprzęt do przechowania, przygotowania i podawania odpowiednich posiłków. Wszystkie spełniają normy HACCP, ich stan jest bardzo dobry.

W podpiwniczeniu MOS podopiecznym zorganizowano kawiarenkę „U Małgorzaty”, w której organizowane są urodziny i imieniny wychowanek oraz inne uroczystości ważne dla społeczności.

Bielizna pościelowa oraz ręczniki prane są w pralni, w której znajdują się pralki automatyczne. Na terenie Ośrodka wydzielono również pomieszczenie

suszarni. Ponadto, wychowanki każdej grupy mają do dyspozycji pralkę automatyczną.

W oknach wszystkich pomieszczeń placówki zamontowane są kraty.

Państwowy Inspektor Sanitarny po przeprowadzeniu kontroli sanitarnej w dniu 14 stycznia i 11 listopada 2010 r. nie wydał zaleceń pokontrolnych dotyczących placówki.

Podczas rozmów indywidualnych przeprowadzonych z nieletnimi, część z nich (4) wskazała, iż warunki bytowe w MOS są dość dobre, 3 osoby określiły je jako dobre, a 2 jako znośne. Uwagi zgłoszone przez 5 wychowanek dotyczyły zbyt niskiej temperatury powietrza w sypialniach, wynikającej z obowiązku zakręcania kaloryferów przy opuszczaniu pokoju. Według informacji udzielonej w tym zakresie przez Dyrektora Ośrodka wynika, że dziewczęta zobowiązane są do zmniejszenia temperatury za pomocą termostatu, a nie całkowitego ich wyłączenia.

Podczas rozmów grupowych wszystkie dziewczęta zwróciły uwagę na obecność krat w oknach, co kojarzy im się z pozbawieniem wolności, a tym samym wpływa niekorzystnie na ich samopoczucie.

Warunki higieniczno – sanitarne zostały ocenione przez 8 respondentek jako dobre, a przez 1 jako dość dobre. Wszystkie natomiast zgłosiły uwagi dotyczące braku możliwości otrzymywania w placówce niezbędnych środków higienicznych, w tym podpasek. Twierdziły, że razie potrzeby pożyczają niezbędne środki higieny od innych wychowanek.

W kwestii wyżywienia wychowanki, zarówno podczas rozmów grupowych jak i indywidualnych, skarżyły się na obowiązujący w placówce przymus zjadania całych porcji otrzymywanych posiłków. Każdy człowiek posiada indywidualną granicę sytości zmieniającą się zależnie od pory roku, dnia czy nastroju. Ingerencja w proces jedzenia powinna ograniczać się jedynie do podawania nieletnim różnorodnych potraw przygotowanych ze zdrowej żywności. Nie chodzi zatem o kontrolowanie ilości zjadanego pokarmu, a o kontrolowanie jego jakości. Powszechnie wiadomym jest, że zmuszanie do jedzenia może powodować powstanie nieprzyjemnych skojarzeń związanych z jedzeniem i prowadzić nawet

do jadłowstrętu. W opinii wizytujących w podejmowanych działaniach należy kierować się zasadą normalizacji warunków i upodmiotowienia wychowanek.

Z informacji uzyskanych od Dyrektora wynika, że w placówce nie ma wychowanek będących wegetariankami. Jednakże wizytujący, podczas wykonywanych czynności ustalili, iż jedna podopieczna jest wegetarianką i fakt ten zgłaszała administracji. W związku z odmową przyznania jej bezmięsnych posiłków, a tym samym zmuszania do spożywania mięsa, rodzice dziewczyny przedstawili kierownictwu odpowiednie zaświadczenie lekarskie. Zdaniem Dyrektora MOS wegetarianinem jest osoba nie spożywająca mięsa wyłącznie z powodów zdrowotnych i tylko na takiej podstawie w Ośrodku przyznawana jest dieta bezmięsna. W opinii wizytujących jest wiele powodów, dla których ludzie decydują się na wegetariański styl życia, zaś podstawowe z nich to względy etyczne, troska o zdrowie i środowisko.

Ponadto, pojedyncze uwagi dotyczyły braku możliwości przygotowania posiłków w internacie, po kolacji. Wizytującym wyjaśniono, że dziewczęta po kolacji mogą zabrać ze sobą kanapki do pokoi, jednakże nie ma możliwości ich przygotowania w grupach internatowych.

4. Stan przestrzegania praw.

4.1. Oddziaływania wychowawcze i terapeutyczne

W Młodzieżowym Ośrodku Socjoterapii w Piasecznie funkcjonuje 6 grup wychowawczych. Nieletnie zostają przydzielone do grup według kryterium zapewniającego warunki do rozwoju i wspólnej pracy. Z nowo przyjętą wychowanką rozmowę przeprowadza Dyrektor Ośrodka wraz z wychowawcą. Dotyczy ona m.in. diagnozy potrzeb wychowanki oraz wyrażenia zgody jej rodziców lub opiekunów prawnych na współpracę z placówką. Następnie rozmowę z dziewczyną przeprowadza psycholog i pedagog MOS.

Opieka nad wychowanekami sprawowana jest całodobowo. Podczas zajęć szkolnych dziewczętami opiekują się nauczyciele, podczas pobytu w internacie –

wychowawcy. Dyżur nocny sprawowany jest przez dwóch wychowawców, po jednym na każdym piętrze. Do zadań wychowawcy należy w szczególności poznawanie potrzeb i zainteresowań wychowanek, tworzenie atmosfery zaufania w grupie, wspieranie podopiecznych, uczestniczenie w diagnozowaniu sytuacji dziewcząt, przygotowywanie projektów indywidualnych programów pracy, uczestniczenie w opracowywaniu indywidualnych programów wychowawczych, profilaktycznych i terapeutycznych.

W Ośrodku działa Zespół Wychowawczy do spraw okresowej oceny sytuacji wychowanek powoływany przez Dyrektora Ośrodka. W skład Zespołu, oprócz Dyrektora MOS, wchodzi: Dyrektor Zespołu Szkół, Kierownik Internatu, wychowawca grupy, wychowawca klasy, psycholog oraz pedagog. Do jego zadań należy: diagnozowanie problemów wychowanki, opracowywanie indywidualnego planu pracy z podopieczną oraz okresowa ocena efektów pracy z nieletnią. W wyniku okresowej oceny efektów pracy Zespół może podjąć decyzję o kontynuowaniu dotychczasowych środków wychowawczych, ich zmianie, bądź też o ustaniu pobytu w MOS. Zespół kwartalnie dokonuje aktualizacji IPR wychowanek.

Głównym celem obowiązującego w Ośrodku programu profilaktycznego jest edukacja dziewcząt w zakresie umiejętności psychospołecznych oraz pomoc w kształtowaniu systemu wartości. Organizowane w celu jego realizacji warsztaty mają za zadanie zaktywizować wychowanki do nauki, zapobiec ucieczkom z Ośrodka, zapobiec używaniu środków psychoaktywnych, zapobiec instrumentalnym i ryzykownym zachowaniom seksualnym oraz agresji. Ponadto, podejmowane są działania skierowane do nauczycieli, wychowawców i rodziców.

W obowiązującym w MOS programie wychowawczym zawarto ogólne kierunki podejmowanych działań wychowawczych. Nakierowane one zostały m.in. na wychowanie religijne, moralne i społeczne.

Wszystkie wychowanki, ze względu na braki dydaktyczne, objęte są zajęciami korekcyjno – wyrównawczymi. Zajęcia socjoterapeutyczne prowadzone są w grupach opiekuńczych w wymiarze 4 godzin w tygodniu (2 razy w tygodniu po 2 godziny). Ponadto, w ramach socjoterapii organizowane są wyjazdy

wychowanek, których program i tematy ustalane są wspólnie z dziewczętami i stanowią odpowiedź na ich bieżące potrzeby. Wychowanki zachęcane są również do udziału w psychoterapii prowadzonej przez psychologa.

W placówce istnieje punktowy system oceniania wychowanek. Każda grupa posiada własny wewnętrzny regulamin dotyczący karania i nagradzania.

Ośrodek organizuje tzw. „Akademię dla rodziców”. Jest to inicjatywa podnosząca kompetencje wychowawcze rodziców wychowanek MOS. Dla rodziców mieszkających poza rejonem Warszawy organizowane są Warsztaty Umiejętności Wychowawczych w czasie 10-dniowych turnusów wyjazdowych wraz z dziećmi.

4.2. Prawo do nauki

Szkoła zapewnia możliwość nauki na dwóch poziomach edukacyjnych: gimnazjalnym i ponadgimnazjalnym. Pomieszczenia szkolne ulokowane są na parterze i w suterenie budynku. Zaliczają się do nich: klasy dydaktyczne, sala informatyczna z 16 stanowiskami komputerowymi, siłownia, sala gimnastyczna, salon fryzjerski, pracownia gastronomiczna z zapleczem, aula, biblioteka oraz toalety.

Biblioteka posiada ok. 3000 woluminów oraz gazety takie jak: Cogito, Victor. Ponadto, w pomieszczeniu bibliotecznym, oprócz stanowiska pracownika, zorganizowano stanowiska komputerowe dla użytkowników. Jednakże respondentki wskazały, że z biblioteki można wypożyczać wyłącznie lektury szkolne, nie można czytać tzw. „kolorowych gazet”, niektórych książek np. „Harry Potter” oraz nowo zakupionych pozycji zanim pracownik biblioteki nie zapozna się z ich treścią. Twierdziły ponadto, że w placówce nie ma możliwości samodzielnych wejść do czytelników.

Według informacji udzielonej w powyższych kwestiach przez Dyrektora MOS wynika, że każda z grup wychowawczych wyznacza osobę odpowiedzialną za kontakt z biblioteką, do której obowiązków należy wypożyczanie pozycji czytelniczych dla innych wychowanek. Ponadto Dyrektor wyjaśniła, iż w bibliotece istnieje zakaz wypożyczania książek i gazet o „treściach wątpliwych”.

Praca nauczycieli została wysoko oceniona przez wychowanki. Każda z rozmówczyń stwierdziła, iż chętnie pomagają oni w nadrobieniu zaległości

4.3. Opieka medyczna

Opiekę lekarską wychowankom Ośrodka zapewnia pielęgniarka pracująca w Zakładzie Opieki Zdrowotnej w Piasecznie, która przychodzi do placówki 2 razy w tygodniu. Ponadto, z placówką współpracuje psychiatra oraz lekarz wolontariusz, który w razie potrzeby zapewnia dziewczętom podstawową opiekę medyczną. W nagłych przypadkach do MOS wzywane jest pogotowie lub lekarz rodzinny. Opieka dentystyczna sprawowana jest przez lekarza stomatologa w Piasecznie, w ramach NFZ.

Przy przyjęciu do Ośrodka każdy z rodziców lub opiekunów prawnych wyraża zgodę na udzielenie dziecku pomocy przedmedycznej, zaś zgoda na pomoc medyczną i hospitalizację wyrażana jest każdorazowo w przypadku konieczności ich udzielenia.

W pokoju pielęgniarki dostępne są podstawowe leki oraz antybiotyki, które przechowywane są w lodówce. Wyrywkowa kontrola dat przydatności leków nie wykazała, aby znajdowały się tam leki przeterminowane. Niestety Ośrodek nie dysponuje izbą chorych, do której można byłoby kierować chore dziewczęta.

W dniu wizytacji 9 wychowanek przyjmowało leki psychotropowe. Za podanie nieletniej leku odpowiedzialny jest wychowawca grupy. Dyrektor MOS poinformowała przedstawicieli Rzecznika, iż w placówce nie ma spisanej procedury podawania nieletnim leków, jednak każdy w wychowawców jest poinformowany o konieczności sprawdzenia czy wychowanka połknęła podane lekarstwa.

Trzy nieletnie, z którymi rozmawiano, oceniły pracę personelu medycznego jako dobrą, 2 jako dość dobrą, a 1 jako złą. Cztery wychowanki nie miały zdania, gdyż nie korzystały one z pomocy lekarskiej. Ponadto, dziewczęta zwróciły uwagę na brak konsultacji ginekologicznych. Jednakże z analizy stosownej dokumentacji wynika, iż w 2010 r. 18 wychowanek odbyło konsultacje z lekarzem ginekologiem.

4.4. Prawo do informacji i do wykonywania praktyk religijnych

Organizację i funkcjonowanie placówki określa Statut Młodzieżowego Ośrodka Socjoterapii „Dom Matki Dobrego Pasterza” w Piasecznie. Za niewłaściwe należy uznać niezawarcie w Statucie usystematyzowanego katalogu nagród i kar stosowanych w Ośrodku. Obowiązujący w placówce system nagród i kar jest częścią Regulaminu Wychowanka MOS, stanowiącego oddzielny dokument. Takie rozwiązanie jest sprzeczne z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 marca 2005 r. w sprawie ramowych statutów placówek publicznych (Dz.U. Nr 52, poz.466). W myśl §8 Załącznika nr 4 do wymienionego rozporządzenia rodzaje nagród i kar stosowanych wobec wychowanków oraz tryb odwoływania się od kary określać powinien Statut młodzieżowego ośrodka socjoterapii.

Na znajdujących się na korytarzu Ośrodka tablicach nie umieszczono informacji na temat instytucji, do których nieletnie mogą się zwrócić w razie potrzeby. Mimo, że wychowanki mają możliwość porozmawiać o swoich problemach, czy sytuacjach konfliktowych, na zebraniach społeczności bądź bezpośrednio z wychowawcą, istnienie alternatywy i możliwości zwrócenia się z problemem do instytucji zewnętrznej, jest niezwykle istotne. Nieletnie powinny być o tym informowane i mieć stały dostęp do adresów Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw Dziecka, Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka i sędziego rodzinnego.

Osiem respondentek znało swoje prawa i obowiązki, natomiast 5 z nich twierdziła, iż nie zostały o nich poinformowane przez kadrę placówki. Jednak każda z rozmówczyń wiedziała, w którym miejscu dostępny jest Regulamin i Statut MOS.

W kaplicy placówki codziennie o godz. 15 odprawiana jest modlitwa, na której spotykają się wszystkie wychowanki, a raz w tygodniu odbywa się wspólna msza św. Wszystkie nieletnie, z którymi rozmawiano twierdziły, że w placówce jest obowiązek uczestniczenia w codziennych modlitwach i cotygodniowych mszach świętych. Według wyjaśnień udzielonych w tym

zakresie przez Dyrektora MOS wynika, że każda z wychowanek zobowiązana jest do uczestniczenia w zajęciach organizowanych w grupie, zaś każda z grup, zgodnie z obowiązującym w placówce planem dnia, o godzinie 15 uczestniczy w modlitwie „Koronka do Miłosierdzia Bożego”. Zaznaczyć należy, że Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej w art. 53 zapewnia każdemu wolność sumienia i religii, która obejmuje wolność wyznawania lub przyjmowania religii według własnego wyboru oraz ustanawia zakaz zmuszania do uczestniczenia w praktykach religijnych.

Jednakże na uwagę zasługuje fakt, iż w szkole zatrudniony jest nauczyciel przygotowany do prowadzenia, w razie zaistnienia takiej potrzeby, lekcji etyki.

4.5. Ochrona więzi rodzinnych

Zasady odwiedzin wychowanków nie zostały uregulowane ani w Statucie, ani w Regulaminie. Jedynie w prawach wychowanki wymieniono prawo do odwiedzin na terenie placówki, tylko przez rodziców lub opiekunów oraz do kontaktu telefonicznego z nimi, jeśli nie ma przeciwwskazań sądu. Spotkania z rodziną odbywają się codziennie w godzinach popołudniowych oraz w weekendy, w tzw. pokojach gościnnych. W Ośrodku istnieje możliwość przenocowania rodziny nieletniej.

Wątpliwości przedstawicieli Rzecznika Praw Obywatelskich budzi wskazany w Regulaminie MOS krąg osób uprawnionych do odwiedzin wychowanek. Według zawartego w nich zapisu nieletnia ma prawo do odwiedzin wyłącznie przez rodziców lub opiekunów prawnych.

Tymczasem jedyne powody w zakresie ograniczania lub zakazania kontaktów nieletniego z osobami spoza placówki, określone w art. 66 § 4 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (tekst jednolity Dz. U. z 2010 r. Nr 33, poz. 178, ze zm.; dalej: upn), dotyczą wyłącznie przypadków, gdy kontakt ten stwarzałby zagrożenie dla porządku prawnego, bezpieczeństwa zakładu, placówki bądź może wpłynąć niekorzystnie na przebieg toczącego się postępowania lub procesu resocjalizacji nieletniego. Unormowanie to wymienia zamknięty katalog przesłanek ograniczania lub zakazu kontaktu

nieletniego z osobami spoza placówki, a tym samym uniemożliwia stosowanie ograniczenia tego prawa wyłącznie do rodziny lub opiekunów prawnych. Jednakże z uzyskanych informacji od Dyrektora wynika, iż odwiedzać nieletnie może najbliższa rodzina, a inne osoby mogą po sprawdzeniu przez Dyrektora ich tożsamości oraz braku przeciwwskazań sądu.

Każda z grup wychowawczych posiada wspólny telefon komórkowy. Dwa razy w tygodniu dziewczęta mogą wykonać krótkie połączenie telefoniczne do rodziców z prośbą o oddzwonienie. Istnieje również możliwość zadzwonienia na koszt Ośrodka w pilnej sprawie. Jednak regułą jest, iż to rodzice dzwonią do placówki.

Żadna z nieletnich, z którymi rozmawiano, nie korzystała z możliwości prowadzenia korespondencji.

4.6. Prawo do rekreacji i wypoczynku

Placówka dysponuje dobrymi warunkami do uprawiania sportów grupowych. Do dyspozycji dziewcząt pozostaje sala gimnastyczna, siłownia oraz boisko. Ponadto, wychowanki mają możliwość działalności w wielu kołach zainteresowań: zespole tanecznym „Krzesany”, kole teatralnym, muzycznym, franciszkańskim, „igła i nitka” i komputerowym.

Kierownictwo placówki organizuje swoim podopiecznym zajęcia kulturalno – oświatowe, zarówno na terenie obiektu, jak i poza nim. Trzy razy w roku organizowane są wyjścia dziewcząt do teatru, kina czy muzeum. Wychowanki biorą udział w różnych festynach, jak również same organizują koncerty na terenie MOS. Do Ośrodka zapraszani są aktorzy, którzy organizują przedstawienia profilaktyczne. Dziewczęta uczestniczą w turniejach sportowych na terenie Piaseczna, jak również w innych Ośrodkach. Organizowane są wyjazdy na zimowiska, kolonie oraz zielone szkoły.

Nieletnie, z którymi rozmawiano twierdziły, iż zajęcia na świeżym powietrzu organizowane są, w zależności od grupy, od 1 do 3 razy w tygodniu. Praktyka ta stoi więc w sprzeczności z przyjętym w placówce codziennym planem zajęć w internacie, według którego podopieczne przebywają na boisku szkolnym

od 14²⁰ do 14⁵⁵. W ocenie osób wizytujących wychowankom MOS należy zapewnić dostęp do codziennych zajęć na świeżym powietrzu, zgodnie z *Europejskimi Zasadami w sprawie Nieletnich Sprawców Przestępstw będących podmiotem sankcji lub środków* (5 listopada 2008 r.). Według ww. zasad nieletni pozbawieni wolności powinni mieć zapewnione regularne ćwiczenia przynajmniej dwie godziny w ciągu dnia, z czego jedna z nich winna odbyć się na świeżym powietrzu, o ile warunki pogodowe na to zezwalają (zasada 81). Jako warunki niezezwalające na przeprowadzanie zajęć na świeżym powietrzu można uznać np. śnieżycę czy burzę.

Ponadto nieletnie podnosiły, że w niektórych grupach istnieje zakaz oglądania telewizji. Według Dyrektora MOS wychowankom umożliwia się wyłącznie grupowe oglądanie filmów na DVD, a nie programów TV. Przyjęte rozwiązanie wynika z braku czasu wolnego. W opinii wizytujących wprowadzone ograniczenie prowadzi w rezultacie do pozbawienia dziewcząt wiedzy o bieżących wydarzeniach w kraju.

4.7. Ochrona przed patologią

Jak wynika z Regulaminu MOS, wychowance w trakcie pobytu w placówce zapewniana jest poczucie bezpieczeństwa, ochronę przed przemocą oraz poszanowanie godności osobistej. Z informacji przekazanych przez Dyrektora Ośrodka wynika, że istnieją w nim przejawy tzw. drugiego życia. Jednak zachowania te spotykają się z natychmiastową reakcją ze strony wychowawców.

Pięć rozmówczyń twierdziło, że były źle traktowane przez inne wychowanki. Zachowanie takie miało miejsce po ich przybyciu do Ośrodka. Wychowawcy powiadomieni o takich sytuacjach podejmowali odpowiednie działania. Pięć dziewcząt oświadczyło, iż czuje się bezpiecznie w placówce. Przeważająca część respondentek stwierdziła, iż na terenie Ośrodka nie jest dostępny alkohol i narkotyki. Tylko 1 powiedziała, że substancje te przenikają do MOS. Cztery respondentki mają, wśród pracowników placówki osoby, które darzą zaufaniem i mogą się zwrócić do nich w każdej sprawie, bez obaw.

Ośrodek nie prowadzi zestawienia wypadków nadzwyczajnych. Według informacji udzielonej przez Dyrektora placówki w 2010 r. miały miejsce 2 wydarzenia nadzwyczajne w postaci przedawkowania przez wychowankę leków oraz wstrząśnienia mózgu. Informacja ta jednak nie znalazła potwierdzenia w danych posiadanych przez przedstawicieli Rzecznika. Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich prowadzi bowiem postępowanie wyjaśniające w sprawie wypadku nadzwyczajnego w MOS w Piasecznie, polegającym na pobiciu wychowanki we wrześniu 2010 r.

Z uzyskanych od Dyrektora MOS wyjaśnień wynika, że w 2010 r. nie istniała też potrzeba stosowania wobec wychowanków środków przymusu bezpośredniego.

4.8. Ochrona przed poniżającym traktowaniem i karaniem

Każda z grup wychowawczych posiada własny regulamin kar i nagród. Znajdujące się w nich regulacje zgodne są z § 7 Regulaminu MOS. Po przeanalizowaniu tekstów wymienionych dokumentów należy stwierdzić, iż obowiązujący system kar przewiduje między innymi karę w postaci pracy na rzecz Ośrodka. W opinii przedstawicieli Rzecznika Praw Obywatelskich taka kara jest niedopuszczalna, gdyż może prowadzić w praktyce do pejoratywnego postrzegania przez wychowankę pracy, a to zaś - skutecznie zniechęci do poszukiwania w przyszłości zatrudnienia. Poza tym, niejasny w opinii wizytujących jest zapis o „*zawieszeniu w niektórych prawach wychowanki*”. Jest on mało precyzyjny i może prowadzić do zbyt szerokiego ograniczenia praw nieletniej.

Większość wychowanek, z którymi rozmawiano znała katalog kar i nagród, obowiązujących w Ośrodku. Cztery z nich stwierdziły jednak, że nie wie do kogo może się odwołać w przypadku niesłusznego ukarania. Wszystkie wychowanki zgłosiły stosowanie kar niezapisanych w regulaminie, takich jak: zakaz wyjść na świeże powietrze oraz zakaz kontaktów telefonicznych z rodziną. Podkreślić należy, iż praktyka ta jest sprzeczna z art. 66§4 upn oraz zasadą 95.6. i 65.7. wymienionych wyżej Europejskich Zasad w sprawie Nieletnich Sprawców Przepięstw będących podmiotem sankcji lub środków. Cztery rozmówczynie skarżyły się na praktykę stosowania odpowiedzialności zbiorowej, zarówno

w przypadku, gdy nieznanym jest sprawca przewinienia, jak i wtedy, gdy sprawca jest znany. W opinii wizytujących stosowanie formy odpowiedzialności zbiorowej jest niedopuszczalne.

Wątpliwości przedstawicieli Rzecznika Praw Obywatelskich wzbudziła jedna z konsekwencji dokonania przez nieletniej ucieczki z placówki, a mianowicie obcięcie dziewczynie włosów. Z informacji przekazanych w tym zakresie przez Dyrektora wynika, że wychowanka sama poprosiła o wymierzenie tego rodzaju kary, aby zapobiec w przyszłości ucieczce z MOS. Propozycja została zaakceptowana. Ponadto, dziewczęta wskazały na sytuację, gdy jedna z nich została ukarana koniecznością noszenia stroju wiejskiej kobiety, wraz z napisem na plecach „Jestem fałszywa”. Według wyjaśnień Dyrektora MOS kara ta była decyzją społeczności grupowej. W opinii pracowników Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, kara w takiej formie zawiera znaczną stygmatyzację osoby ukaranej, co w przypadku jednostek słabszych psychicznie prowadzi do ich załamania.

Oddziaływania dyscyplinujące skierowane wobec wychowanek MOS, o których poinformowały wizytujących podopieczne Ośrodka, wskazują na brak znajomości przez kadre zasad stosowania kar oraz umiejętności posługiwania się nimi – co jest warunkiem koniecznym do tego, by dyscyplinowanie spełniało swoją funkcję. Zgodnie z zasadami wyznaczonymi w naukach pedagogicznych i penalnych, podstawowym warunkiem dyscyplinowania jest dobre rozumienie funkcji kar i nagród jako form uczenia się przez człowieka nowych zachowań i odrzucania wcześniejszych. W związku z tym karanie powinno usuwać niepożądane zachowania, a nie zaś powodować dodatkowe, negatywne skutki.

Część respondentek (7) oceniła traktowanie przez wychowawców jako dobre lub dość dobre, zaś 6 nie wiedziało do kogo mogą złożyć skargę na postępowanie kadry placówki, w przypadku takiej potrzeby.

5. Wnioski i zalecenia.

Na podstawie przeprowadzonych czynności, pracownicy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich stwierdzili, że – generalnie rzecz biorąc – w Młodzieżowym Ośrodku Socjoterapii „Dom Matki Dobrego Pasterza” w Piasecznie prawa nieletnich są przestrzegane. Większość dziewcząt, z którymi przeprowadzono rozmowy indywidualne, uważa, że pobyt w placówce zmienił je na korzyść.

Jednakże biorąc pod uwagę wypowiedzi wychowanek, analizę dokumentacji oraz dokonany ogląd Ośrodka, należy stwierdzić, iż potrzebne jest:

1. stosowanie wyłącznie kar regulaminowych,
2. wyeliminowanie stosowania stygmatyzujących kar,
3. wyeliminowanie przypadków stosowania odpowiedzialności zbiorowej wychowanek,
4. skorygowanie systemu kar poprzez usunięcie zapisu o karze w postaci pracy na rzecz Ośrodka,
5. doprecyzowanie zapisu odnośnie kary, wskazanego w punkcie 4.8. Informacji,
6. wyeliminowanie obowiązku uczestnictwa podopiecznych w codziennych modlitwach,
7. zaprzestanie praktyki zmuszania podopiecznych do zjadania całych porcji otrzymywanych posiłków.
8. skorygowanie Statutu Ośrodka, w zakresie wskazanym w punkcie 4.4. Informacji,
9. zapisanie w Regulaminie zasad odwiedzin wychowanek,
10. wyeliminowanie zakazu odwiedzin wychowanek przez inne, niż rodzice, osoby,
11. umożliwienie nieletnim dostępu do codziennych zajęć na świeżym powietrzu,
12. utworzenie izby chorych,
13. prowadzenie kompletnego wykazu wypadków nadzwyczajnych,

14. wywieszenie w miejscu dostępnym dla wszystkich wychowanek adresów instytucji, które zajmują się ochroną praw człowieka oraz do których nieletni mogą się zwrócić w razie potrzeby,
15. zorganizowanie cyklicznych spotkań na temat przysługujących nieletnim prawach i sposobie ich egzekwowania,
16. przeprowadzenie rozmowy wychowawczej z nieletnimi dotyczącej procedur odwoławczych w przypadku ukarania,
17. zapewnienie w miarę możliwości wyżywienia uwzględniającego potrzeby światopoglądowe,
18. udostępnienie podopiecznym środków higienicznych,
19. umożliwienie nieletnim oglądania programów telewizyjnych, w szczególności informacyjnych i popularno-naukowych.